

The Project Gutenberg eBook of Runoelmia 1

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Runoelmia 1

Author: F. F. Brummer

Release date: January 26, 2009 [eBook #27898]

Most recently updated: January 4, 2021

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK RUNOELMIA 1 ***

Produced by Matti Järvinen and Distributed Proofreaders Europe.

RUNOELMIA.

Sepitellyt
[F. F. Brummer].

I.

Ensimmäisen kerran julkaissut
H. F. Helminen 1878.

Sisällys:

	Sivu.
Runottarelleni.....	1.
Siksi laulan.....	3.
Harjulla.....	4.
Attilan häät.....	7.
Sydän.....	8.
Paimenessa.....	10.
Yksinänsä.....	12.
Jos olisin Wäinämöinen.....	14.
Koska toisin.....	16.
Lasisilmäin ostaja.....	18.

Tuulten tuudittama.....	19.
Pyry ilmassa.....	21.
Toivo.....	23.
Lentotähti.....	24.
Kylmä kirje.....	25.
Älä ruoski hevoistasi.....	26.
Vanhus kellollensa.....	28.
Syksyn koivu.....	30.
Mistä laulaisin?.....	32.
Syksyn kukat ovat vaaleita.....	33.
Kullalleni.....	34.
Pikku Annin mietteet.....	35.
Ilta-laulu.....	36.
Kotimaassa.....	37.
Uutisasukkaat Ristikorvessa.....	39.

Runottarelleni.

Ois mieli sulla lentää
Jo taivaan pilvihin,
Mut myötäis en voi entää
Jos siinnät silmihin;
Ja siipiesi päällä
Jäis kesken kulkuni.
Ei; pysytään me täällä,
Maan päällä, armaani.

Kas, taivaallista eikö
Maan päällä oisikaan?
Sen Luoja pojes veikö?
Ei luulla voisikaan:
Näe lehdot suvisäällä,
Näe silmät Selmani!
Ei; pysytään me täällä,
Maan päällä, armaani.

Täll' ensin Edenissä
Oil taivas tarjona,
Ja puhtaan sydämessä
Se viel' on avoinna.
Kuin liukkahalla jäällä
Vaikk' oisi matkani,
Niin pysytään me täällä,
Maan päällä, armaani.

Ihmeeksi merten ääret
Ne Luoja tänne loi,
Ja satakielten äänet
Vaan ylistystä soi.
Viel' alpein ryntähällä
Rehoittaa ruusuni.
Ei; pysytään me täällä,
Maan päällä, armaani.

Kun maiset siteet laukee,
Ja taivaan laulu soi,
Mun äänein silloin raukee,
Niin laulella en voi.
Ja torvet ylähältä
Kun kaikuu korviini,
Niin lähdetään me täältä,
Maan päältä, armaani.

Siksi laulan.

Oil öisen synkkä mieleni,
Ja murhe ahdisteli;
Myös kyynel peitti silmäni,
Ja rinta huokaeli.

Mut mietin: paremp' itkua
On vaikka naureskella,
Ja auvoisempi surua
On vainen lauleskella.

Ei soinnu somast' ääneni,
Vaan kas, kun veisaelen,
Min kohta haihtuu huoleni,
Ja siksi lauleskelen.

Harjulla.[1]

[1] Harju on Jyväskylän kaupungin lounais-puolella oleva korkea mäki.

Oi, Herra, maailmaasi
Saan taaskin ihailla.
Kuin voisin kunniaasi
Ma kyllin veisailla!
Sun ihmetyösi ovat
Niin suurenlaatuiset
Ja luonnon jalot kuvat
Niin vaihtelevaiset.

Kas Kanavuorta tuolla,
Mi siintää silmihin;
Sen kummallakin puolla
On seutu herttaisin.
Ja Haapakosken pauhun
Sen kuulen tännekin:
Oi, Luoja, voimas laadun
Näen luomastasikin.

Kuvana lempeästä,
Mi mielet lumoilee.
Ja luonnon liepehestä
Kuin lapsi hymyilee
Nään Lohikosken lehdot
Ne ihmeen ihanat,
Sen kummut, kukkakehdot
Ja rannat vihannat.

Jo Alvejärven vuossa
On aallot nukkuneet,
Ja väreet Tuomiossa
On tyyten tauonneet.
Tän seudun syvää rauhaa
Ken hennois hämmentää?
Vaan rastasparvi laulaa
Ja peippo visertää.

Kas Jyväsjärven pintaa
Nuo purret kiitelee;
Ne varmaan ennen iltaa
Nyt kotiin rientelee.
Ja höyrylaivat lentää
Jo päässä Päijänteen;

Ne piakkohon entää
Äijälän salmehen.

Ja kaupunki tuo sievä
On tulevaisuuden.
Se kansan viel on vievä
Luo valon aarteiden.
Tääll' oivat miehet loipi
Tiedolle alttarin,
Ja monet järjet juopi
Lähteestä Mimerin.

Näin runsaast suloisuutta
On isänmaassamme.
Se hartautta uutta
Luo vastuksissamme.
Oi, kuinka tunteet vaihtuu
Näit' ajatellessa!
Pois kaikki huolet haihtuu
Jo luonnon helmassa.

Attilan häät.

Miksi laulaa Hunnein lapset, iloisina kulkevat?
Miksi ratsut rauhallisna tannerta nyt polkevat?
Torvet raikuu, riemu kaikuu lakeoilla Unkarin;
Häitä näin nyt vietetähän uljaan sotasankarin.
Ken on sulho? Attila, tuo maailminkin mainio,
Hän on sulho. Morsian on ihanainen Ildiko.
Torvet raikuu, riemu kaikuu, juhlaa kestänyt jo on
Ammon aikaa, väsyneiden mielet pyrkii lepoon.
Päivä laskee. Lemmettäret urhon rintaa viehättää,
Teltan yli Hämärätär öisen hunnun levittää.
Tuoni hioo viikatettaan. Julma, säästä sulhoa!
Maineen, lemmen helmasta nyt häntä älä tempoa.
Armotoin sa olet Tuoni. Sankari on sorrettu;
Maailmankin mainiolt' on elon lanka leikattu.
Aamu joutuu. Pustalle luo kulta loisteen aurinko.
Lohdutoinna vuotehella itkee armas Ildiko.

Sydän.

Oil aika, jolloin riemusta
Löi rintani: "tik, tak".
Ma lasna juoksin; povesta
Vaan kuului näin: "tik, tak."
Kun äidin helmaan uinahdin,
Löi sydän hiljaa: "tik."
Ja leikkimään kun havahdin:
"Tik, tak, tik, tak, tik, tak."

Kun nousin nuorukaiseksi.
Löi rintani: "tik, tak."
Ja veri kuohui kuumaksi,
Kun suonet soi: "tik, tak."
Oi mieles' onko maailmaan?
Sen vaaroihinko? "Tik!"
Ja Helmin kullakseinko saan?
"Tik, tak, tik, tak, tik, tak."

Vaan miehen povi tynesti

Taas tykkivi: "tik, tak."
Kun unet haihtuu, hartaasti
Se vastavi: "tik, tak."
Mut isänmaa ja vapaus jo työhön kutsuu. "Tik."
Ja taas lyö rinta rohkia:
"Tik, tik, tik, tak, tik, tak."

Ah vallan vaivaloisesti
Käy vanhana tik, tak.
Ja vaikeutta varmasti
Tuo rintahan tik, tak.
Oi, sydän! Joko haluttaa
Sun rauhaan päästä? "Tik!"
Kas Tuoni työsi tauottaa:
"Tik . tak .. tik ... tak tik"

Paimenessa.

"Anni armas, kullakseni
Koskaan etkö tullekaan?
Sydäntäsi omakseni
Koskaan enkö saanekaan?"

"Lemmi nuorta orpanaani;
Hän on sorja, sopuisa."
"En; en saata, herttaiseni.
Oma kukkani oot sa."

"Hänt' et armasteleis sinä,
Kukkasia haariva?
Hän on päivännouto; minä
Kuivan kankaan kanerva."

"Ollet kankaan kanervakin,
Muutan männyks kankaalle.
Ollee kolkko kotisikin,
Ijäksi jään sinulle."

Oksillani suojelen sun
Pilvein uhkauksilta.
Sa taas sydänjuureni mun
Pakkaisilta pahoilta."

Yksinänsä.

Tuulonen etsivi
Lehviä lehdon,
Riemuja kuiskavi
Kulkiessaan.
Kukkaset täyttävät
Siskolaiskehdon,
Ystäviks jäävät;
Oudoks ma vaan.

Armaansa, auvoksi
Käkönen kukkuu,
Helkkyen hauskaksi
Jylhänkin maan.
Koivusen oksalla
Peippokin nukkuu
Heimon rinnalla;

Vieras ma vaan.

Paimenen laulanto
Korviini raikuu,
Raipas on astunto,
Laulaessaan.
Lemmityn äänipä
Vastaansa kaikuu:
Miekkoiset nääpä!
Yksin ma vaan.

Koittavi mullekin
Autuuden aamu,
Jolloin jo huoletkin
Heittää ma saan:
Ver' kun ei juokse,
Itse oon haahmu,
Ylkäni luokse
Riennänkin vaan.

Jos olisin Wainämöinen.

Jos Wainämöinen olisin,
Ja lauluvoiman saisin,
Näin mahtavaks jos tulisin,
Ma kaiken parantaisin.

Kas silloin kurjan maammekin
Ma Edeniksi loisin,
Ja mieltä myöten kullekin
Vaan tapahtuvan soisin.

Ma Suomen loisin lämpöiseks,
Sen hallat karkottaisin,
Ja kultakedon kalttaiseks
Sen korvet kai'uttaisin.

Myös Ruotslaiset laulaisin
Pois täältä pauhaamasta,
Ja Turkkilaiset ajaisin
Ma koko Europasta.

Nyt johtaa Pohjoisnapahan
Ma Nordensköldin voisin,
Ja astronomein kourahan
Jo kuun ja tähdet toisin.

Ma loisin köyhät rikkaiksi
Ja rikkaat rikkaimmiksi
Ja naimattomat naineiksi
Ja naineet — vapahiksi.

Myös talonpojat herroiksi
Ja herrat — tiesi miksi;
Niin varmaan vapaherroiksi,
Kai pyrkivät he niiksi.

Ja itseni? Voi veikkoinen,
Ma tyytyväinen oisin,
Jos Wainämöisen vertainen
Vaan aina olla voisin.

Koska toisin?

Lähteen luona, raidan alla
Impi istui itsekseen.
Päivän tähti taivahalla
Arvais hänet verrakseen.

Impi itki, huokaellen
Sanat lausui hiljaiset.
Raidan norkot kuuleskellen
Oivals ne — ja lintuiset.

Mitä sitten linnut lauloi,
Surkutellen kertoili,
Huolia, mit neittä painoi,
Näin ne linnut lauleli:

Tässä istuttiin me kaksi;
Uljas, reipas, kuink' oil hän!
Yhä yhä rakkaammaksi
Käynyt mull' oil ystävän.

Vaan hän lähti, tietämättä
Mit' oil mulla mielessäin.
Niin — hän lähti, tuntematta
Lemmen tulta syömmessäin.

Miks' en, raukka, rohjennunna
Ilmaista voi kuitenkin!
Vaan — ehk' ois hän naurannunna,
Nainenhan ... ma ... olenkin.

Lasisilmäin ostaja.

Mies astui kirjakauppahan.
(Tää J:n oil kaupungissa).
"Mit' etsit?" "Silmälaseinhan
Ma olen ostannassa."
Nyt katsellaan ja koetellaan
Pystyiskö kirjaa lukemaan.
"Ei näillä osaa lukea!"
Hän surumieliä huudahtaa.
"No osaatko sa muutoinkaan?"
Nyt myöjä hältä tutkimaan.
"En," vastais mies, "en ensinkään.
Jos niin ois, näit' en etsiskään".

Tuulten tuudittama.

Viljapellon pyörtäneellä
Rehoitteli ruusunen,
Kesäpäivän heltehellä
Loistelihe kaunonen.

Monta tuulta tuuditteli
Ruusuiseni kukkia,
Monet perhot muiskutteli
Pienokaisen poskia.

Syksy saapui; ruususelta
Loiston, julma, ryösteli.
Tuulet tuntui kolkommilta,

Ohi perhot rienteli.

Väisteletkö ruusu raiskaa,
Hyljäätkö sa omasi?
Ruusu lausuu. Perho kuiskaa:
"Pistävät on okasi".

"Kiittämätöin," ruusu huokaa,
"Kesäpäivän lempinyt
Etpä huomannut sa okaa,
Ei se silloin pistänyt."

Pyry ilmassa.

Rakeet lentää, tuuli vinkuu,
Kas nyt, mikä mylläkkä.
Itä "ilkiästi inkuu",
Käypä kunnan pölläkkä.

Nelistä nyt, hummaseni,
Rientäkäämme kotihin.
Siellä vartoo kultaseni,
Sinä pääset tallihin.

Ratoksemme lauleskelen
Immestäni armaasta,
Linnustani livertelen:
"Minun kultain kaun..."

Eipä käykään laulaminen:
Suun' on täynnä lunta, oi!
Parta jäässä veisaaminen
Kehnoks laulun tehdä voi.

Sävel pyrkii kangistumaan,
Kesken jäi nyt laulelma.
Sen saa vasta luonnistumaan
Liisan lämmin suudelma.

Nelistäppä, hummaseni,
Rientäkäämme kotihin.
Siellä vartoo kultaseni,
Sinä pääset tallihin.

Toivo.

Kun ihmislapsi on murheissaan,
Ja sydän huolivi tuskissaan,
Kun mailman myrskyt ne raivoaa,
Oi, mistä hoivan hän saa?

Pois unet haihtuvi kultaiset,
Kut lasna mull' oil niin herttaiset.
Nyt elon viimat ne viiltelee,
Ja riemut pois rientelee.

Yks enkel vainen on rinnassani,
Jon Luojan armosta luoksein sain,
Se syömmen laulaavi lepoon.
Tää enkel — Toivo se on.

Lentotähti.

Tuo tähti taivahalla,
Oi, kuinka kirkas on.
Ja kuinka korkialla
Sai Luojalt' asunnon!

Maan tomusta ei tummu
Sen kiilto konsanaan.
Kun luonto lausuu: sammu,
Näät jäljen loistokkaan.

Se tieltä eksyneille
Osoittaa kotoa,
Ja elost' uupuneille
Se lausuu toivoa.

Kas nyt — se katois, vajois
Parhaassa loistossaan.
Ken tähden laill' ei tahtois
Sammua kuollessaan.

Kylmä kirje.

Kun kullaltani kirjettä
Ma juoksin tietämässä,
Oil ilma lämmin, lämmintä
Myös mulla sydämessä.
Ja kirje tuli. Kuumissain
Nyt luin sen ja — yskän sain.

Älä ruoski hevoistasi.

Herran lempi kun oil luonut
Maan, hän siunattuaan sen
Lahjain kanssa, joit oil suonut.
Uskoi haltuun ihmisen.

Hyödyksemme, huviksemme
Eläimetkin maan hän loi.
Meille omaks iloksemme
Vallan näiden yli soi.

Luojan kuva, luonnon herra,
Miten näytät valtasi?
Viatointa älä sorra:
Senhän kieltää tuntosi.

Voimakkaamman kuuliaisuus
Ruoskallako kostetaan?
Uskollisuus, avullisuus,
Piiskallako palkitaan?

Ihmisparka raivossasi
Julminta oot julmempi;
Arvoltasi hevoistasi
Monta vertaa halvempi.

Kuin se kärsii, kuin se huokaa
Oivalla ei aivosi.
Näännyksissä, vailla ruokaa,

Kieletön on orjasi.

Aika joutuva on, jolloin
Eläintenkin valitus
Vaikenee, vaan katso: silloin
Sua kohtaa rangaistus.

Vanhus kellollensa.

Kelloni käydä rapsutat
Niin vilkahasti taas,
Ja "aika rientää" muistutat
Se sun on toimintaas.
Niin — aika rientää armainen,
Ja voimat raukenee.
Vaan: terve! kuollo rauhainen,
Kun hautain aukenee.

Sa murheen, riemun, hetkiä
Oot mulle mittaillut.
Oi, nuoruuteni retkiä!
(Vaikk' oonkin harhaillut).
Nyt muisto teistä vanhuksen
Ehtoota purppuroi,
Ja toivo poistaa pilveksen
Kuin kirkas aamukoi.

Sa vaivoista, kuin vanhuskin,
Jo vihdoin uupuilet.

Niin arvelen, kosk' useinkin
Käymästä taukoilet.
En moiti sua. Mieluimmin
Tok' tointais harjotat,
Ja käyt taas kahta kiivaammin
Kun käymään tarkotat.

Syksyn koivu.

On syksy taasen tullunna,
Ja nurmi surkastuu.
Pois pääskykin on muuttanna,
Ja koivu kellastuu.

Sen lehdistä viel' altisna
On toiset liehumaan,
Vaan toiset vartoo, valmisna
Jo mullaks muuttumaan.

Yks viuhka vaan, jon tuuli tuo,
Ne puusta irroittaa.
Ei kastetta ne enään juo,
Vaan haudan maassa saa.

Ja mullaksikin muuttuen
Nuo eivät siksi jää.
Ne luontoa vaan vaihtaen
Taas henkiin heräjä.

Ma muistan, tuota tarkastain,
Myös ihmiselämää.
Noin nuoret, vanhat, rinnattain

Tääll' hetken viivähtää.

Ja lehden lailla, riemuiten,
Ne pyrkii liehumaan.
Kun syksy saapuu, riutuen,
Jo muuttaa Tuonelaan.

Näin syksyn koivu muistuttaa
Vaan katoovaisuutta;
Mut lehti mieleen johdattaa
Myös uutta eloa.

Mistä laulaisin?

Mistä laulais poika parka.
Pieni pilpattelisi?
Itsestänsä ku on arka,
Moni vielä moittisi.

Toiset on jo laulellunna
Maan ja taivaan, tähdet, kuun;
Saaret, salmet sanellunna.
Niityt, nurmet, luonnon muun.

Kyllä tiedän mistä laulan:
Simasuu on Selmalla.
Tiedän immen kenokaulan
Tyynen lammin rannalla.

Laulan sentään itsekseni,
Ettei kukaan kuulisi,
Eikä Selmaa omakseni
Toivovan mun luulisi.

Syksyn kukat ovat vaaleita.

Kukka, tulehduttuasi,
Mioks on pukuis haalea?
Nuorna, juuri noustuasi,
Mioks' oot raukka vaalea?

Eikö luonnon varastossa
Osaksesi ollutkaan
Juhla vaippaa? Katvistossa
Loistavaks et tullutkaan.

Oisit nähnyt siskojasi
Kesäpäivän paisteessa;
Korskuvia heimojasi
Nurmivierun laiteessa!

Vaan sa ootkin syksyn lapsi
Härmähelmein kastama;
Karmotuulten armahaksi
Emintimän hoitama.

Kullalleni.

(Kansanlaulun tapaan.)

Jos minä lintu olisin, niin aina suvisäällä
Yöt ja päivät lenteleisin kultain majan päällä.

Liihotellen taivahalla laulaa livertäisin,
Lemmen riemut, huolet, kaikki hälle visertäisin.

Oi sua, kullan kukkurata, oi sua silmänterää,
Sinun kaunis katsantois käy läpi sydänkerää.

Jos oot armas kultani, niin katso mua silmiin;
Minä lähden kerallasi vaikka taivaan pilviin.

Kullastain minä lauleskelen — mistä sitten muista?
Eipä laula lintunenkaan lahonneista puista.

Pikku Annin mietteet.

Kanttori se selittelee
Tarkoin taivaan tähdetkin;
Maiksi niitä nimittelee,
Auringoiks ja kuiksikin.

Eiköhän ne vainen liene
Autuaitten sieluja,
Joita Luoja luokseen viene
Nauttiin taivaan riemuja.

Salli, Herra, Annisikin
Puhdasna vaan säilyä,
Että kerran taivaallakin
Kirkasna saan säihkyä.

Ilta-laulu.

Sammunut on taivahalla
Lännen rusko. Rastaskin
Vaijennut on. Siiven alla
Pää jo nukkuu pääskykin.
Nukkuos myös kultani!
Suojatkoon sua Herrani.

Nurmen kukka nuokkuellen
Silmän pienen ummistaa.
Lammin laine uupuellen
Öisen hetken uinahtaa.
Nukkuos vaan kultani!
Valveilla on lempeni.

Armanani tahdon heittää
Unelmihin autuuden.
Siivillänsä sua peittää
Enkel viattomuuden.
Nukkuos vaan kultani!
Vaiti, vaiti, lauluni.

Kotimaassa.

Kotimaass' on oiva olla,
Armas aikaella,

Kenpä merten tuolla puolla
Tahtois elostella?

Kotimaass' on immet sorjat,
Kainot lempiväiset.
Miesten kädet työhön norjat,
Kasvot vereväiset.

Koivu kotikankahailla
On myös herttaisempi,
Kuin on palmut muilla mailla:
Se on ujoisempi.

Täällä autuaamp' on huolla
Riemuissaankin olla.
Kotimaass' on kaunis kuolla
Elon ehtoholla.

UUTISASUKKAAT

RISTIKORVESSA.

I.

Lepäslahden torppa oli veden rannalla samannimisen lahden kainalossa. Ani harvoin kuohutti rajutuulet lahden tavallisesti tyyntä pintaa, harvoin eksyi tänne ulapalta yksi ja toinen vaahtoava aalto muistuttamaan että, vaikka täällä olikin tyyntä ja hiljaista, tuolla ulompana kuitenkin meurusi myrskyt ja vihaiset vihurit.

Lahti oli pitkä ja soukka. Rannalla kasvoi lehteviä leppiä ja tuuhevia koivuja, jotka, nuokkuillen rantaan päin, ikäänkuin kummastelivat omaa kuvaansa välkkyvässä vedenkalvossa. Vähän matkaa rannasta muuttui maa viheriäisiksi, kaitaisiksi niityn kaistaleiksi ja vielä etempänä kohosi se korkeiksi vuorijonoiksi, joiden harjalla hongat humisten kertoilivat sataisvuotisia tarinoitansa. Lahden suussa saattoi silmä eroittaa Heikkilän komeasti rakennetun talon, jonka alle yllänimitetty torppakin kuului, ja jonka haltiata palvellen torpan isäntä Kasper ja emäntä Kaisa jo olivat ehtineet saada harmaita hiuksia ohimoillensa. Yksi ainoa poika, jolle pappi kasteessa oli pannut nimeksi Nehemias, sekä tytär, Katri, olivat heidän avioliittonsa ainoat hedelmät. Katri oli tätä aikaa noin parikymmentä vuotias, vaaleaverinen tytön pallukka, Nehemias taas kahdeksannellatoista oleva, jäntevä nuorukainen, joka jo alun toista vuotta oli isänsä edestä taloon suorittanut torpasta lankeavat päivätyöt, sekä muut verot.

Oli Juhannusaaton ilta. Torpan väki istui nyt kylvystä päästyänsä ulkona nurmikolla, pirtin edustalla, ihaillemassa auringon laskua ja kuultelivat laulurastaan säveliä, jotka niin suloisina kaikuiivat petäjiköistä. Pirtin ympärillä kasvoi solakoita koivuja, joihin Kasperin kirves ei koskaan ollut hennonut kajota. Ne seisoivat siinä joka vuosi niin juhmallisina Juhannuskoristeina, ilman että niitä täksi tilaisuudeksi tarvittiin käydä kauempaa noutamassa, ja näiden juurella heittivät vikkelat vuohen pojat kippaa keskenänsä.

Ulapalta näkyi venhe kiitävän torppaa kohden. Hetken perästä oli se saapunut niin lähelle, että siinä huomattiin alasoudulla mieshenkilö istumassa. Raikasääninen laulunsa kaikueli heleästi lahden tyyntällä pinnalla. Jopa voitiin eroittaa sanatkin:

Kullallein minä kammarin laitan pienistä pärehistä,
Matot laitan laattialle vaikka paperista.

— Heikkilän Mikkohan se onkin, lausui Kasper, joka oli tuntenut hänet äänestä. Varmaan tuo hän kutsun ylihuomeneksi taloon päivätyöhön.

Katrin posket punoitti. Näyttipä vähän siltä kuin olisi hän arvannut Mikon asian paremmin, vaan ei hän virkkanut mitään.

Venhe pääsi rantaan. Solakka nuorukainen nousi siitä maalle, veti venheen laiturille ja alkoi rivakkaasti astua torppaan päin.

— Hyvää iltaa, vanhukset; kuinka teillä nyt Juhannusta vietetään, kysyi hän.

— Vanhaan tapaan vain, vastasi Kasper. Mitä Heikkilään kuuluu?

— Eipä sen kummempata; vanha rauha vain. Mikkokin laskeikse nyt nurmelle istumaan.

Puhe alkoi käydä vilkkaammasti, kun Kaisa rupesi ottamaan siihen osaa. Hän kyseli, miten Heikkilän emäntä ja muut palkolliset voivat, kuinka karjan laita oli ynnä muuta sellaista. Lopuksi kysäsi hän: vieläkö olet aikonut jäädä taloon ensivuodeksi?

— En, vastasi Mikko. Isäntä on myöntänyt, että saan rakentaa itselleni torpan Risti-korpeen ja luvannut jättää se ensimmäiseksi viideksi vuotta aivan veroittamatta. Mieleni hehkuu päästä omakseni, jos suostuisitte antamaan Katrisenne minulle avioksi.

Vanhukset ällämystyivät.

— Niin, no, lausui vihdoin Kasper, raapien korvallistansa.

— No, niin, lisäsi Kaisa.

Asia oli ratkaistu — Kas, niin, virkki Nehemias lyöden kämmenensä Mikon käteen. Minä tulen olemaan sinulle avullinen torpan rakentamisessa.

Katrin mieltä ei nyt kukaan kuulustellut, mutta ei hän näyttänyt asiasta olevan pahoillansakaan. Jos huhussa oli perää, niin jopa Katrin vakkaisessakin oli Mikon ostama silkkihuivi ja kihlarahat, jotka ovela puhemies eräänä iltana oli keinotellut Katrin käteen.

Juhannusvalkeita alkoi jo loistaa ylt'ympäri naapurikylistä korkeilta kalliontörmäiltä. Mikko nousi nyt ylös, otti jäähyväiset vanhuksilta ja sanoi, tarttuen Katrin käteen: "lähtekäämme mekin iloitsemaan muiden kanssa tulille."

Käsi kädessä astuivat he nyt rantaan päin venheen luo. Vanhukset seurasivat heitä hellillä ja yksivakaisilla silmäyksillä.

Tämän Juhannusyön vietti Mikko kylän muun nuorison seurassa leikitellen ja tanssien kokon ympärillä nuoren morsiamensa kanssa.

II.

Sanotaanpa että missä ikänensä paratiisi ilmautuu, siinä on myös kärmekin saapuvilla. Ruusupensaankin alla on se kätkössä, aina valveilla, aina valmiina valamaan myrkyä elämän riemumaljaan. Nuorison iloitessa Juhannus valkeallakin, kulloin kaikkien mielet hehkui hetken viehätyksestä, oli siellä kuitenkin, yhdet silmät, jotka säihkyivät sisällisestä, töintuskin hillitystä, raivosta joka kerta, kun Mikko lähestyi Katria. Nämät olivat Heikkilän vanhemman pojan Kaapon. Tämä nuorukainen, joka nyt täytti kaksikymmentä ikävuottansa, oli hurjalla ja irstaisella elämällensä saattanut rehellisille ja vakaville vanhemmillensa paljon huolta. Katriakin oli hän koettanut saada pauloihinsa, mutta ne yksinkertaiset neuvot ja varoitukset, joita äiti oli tälle antanut, teki kaikki Kaapon yritykset turhiksi. Nyt kun hän näki Mikon ja Katrin astuskelevan käsi kädessä Juhannuskokon ympärillä, arvasi hän mille kannalle asiat olivat kallistuneet ja kaikki raivon pahat henget pääsivät valloilleen hänen rinnassansa. Kumminkin ponnisteli hän kaikin voimin, ettei hänen mielialansa nyt pistäisi koko seuran silmiin; kentiesi arveli hän vieläkin pääsevänsä voitolle ja voivansa syöstä tuon hänestä nyt niin inhoittavan Mikon onnettomuuden syvimpään alhoon. Muutama päivä tämän jälkeen aljettiin Heikkilässä heinäntekoa. Tänne oli väki Lepäslahden torpastakin saanut käskyn tulla. Viikatteet välähtelivät auringon paisteessa ja mehevä ruoho katkesi miesten niittäessä kuin rajutuulen edessä. Mikko oli aina ensimmäisenä miehenä menemässä ja Katri kulki hänen perässensä haravoiden luokoa. Kaapo seisoj naisten keskellä pöyhkeänä kuin teeri soitimesa, käsi puuskassa ja huiskutellen pitkävärtista piippuansa. Työhön hän ei kajonnut.

Mikko siirtyi hetkeksi lähellä olevan ojan partaalle hiomaan viikatettansa, joten Katri haravoidessansa viimein jäi seisomaan muista jälempänä. Tätä tilaisuutta käytti nyt Kaapo hyväkseen tehdäkseen viimeisen yrityksen Katrin suosion saavuttamiseksi.

— Eikö sinusta olisi mukavampi Heikkilän emäntänä samota näitä avaroita niittyjä, joita nyt alhaisena työntekijänä poljet? kysyi hän lähestyen Katria.

— Työtä en ole koskaan pitänyt alhaisena. Heikkilän emännäksi olen liian halpa; himojesi esineeksi liian hyvä, vastasi Katri.

— Epäilet siis sanojani? Olen kuullut, että aijot mennä Mikon kanssa naimisiin. Etkö pidä minua hänen vertaisenansa.

— En milloinkaan. Kun katson Mikon vakaviin silmiin, tuntuu se minusta kuin näkisin aamukoin. Kun olen sinua lähellä tunnen rinnassani ahdistusta ja kammoa.

Kaapon silmät välähti.

— No onnea sitten, lausui hän naurulla, joka ei ennustanut mitään hyvää. Lepän latvaanko teidän on aikomus rakentaa talonne? Tämän sanottua meni hän istumaan lähellä olevalle mättäälle.

Katri vaipui syviin ajatuksiin. Heikkilän isäntä oli aina kohdellut häntä, niinkuin muitakin alustalaisiansa isällisellä helleydellä. Katri tiesi siis että niin kauvan, kuin tämä eläisi, ei Kaaponkaan pahuus voittaisi varsin suurta valtaa; mutta kerran tulisi Kaapo perimään isänsä talon, ja miten sitten kävisi? Synkät aavistukset täyttivät Katrin mielen ja tekivät hänet varsin alakuloiseksi.

III.

Kesä riensi rientämistensä eteenpäin ja syksy alkoi jo lähestyä. Ruispellot vaalenivat ja leikkuu aika oli käsissä. Raikkailta kuului talkooväen kiihoitushuudot Heikkilän pellolta ja heleältä kajahteli nauru, koska joku oli ehtinyt kiertää saareen toisensa. Tämän jälkeen alkoi varstan kolke kuulua riihestä, ja mitä ei syksyn ajalla arveltu ennätettävän puida, pantiin suuriin aumoihin talven ajaksi. Näin korjattiin vähitellen syksyn varrella koko vuositulo. Jopa lähestyi "kissaviikko," jota niin moni palkollinen sydämmen hartaudella ikävöitsee. Tämä on palvelusväen makian leivän aika, jonka he tavallisesti viettävät joutilaisuudessa ja huveissa, ja jolloin loputkin rahat, mitkä vielä ovat sattuneet jäämään vuoden palkasta yli, menetetään.

Muuttopäivänä seiso Mikkokin Heikkilän tuvan permannolla kirves olalla, pääsinkaakku kainalossa ja vuoden palkka lakkarissa. Näillä hän nyt läksi alottamaan omaa elämätensä. Raskaalta tuntui Mikosta jättää talo, jossa häntä aina oli kohdeltu ystävällisesti ja jossa hän pienestä pojasta saakka oli palvellut itsensä mieheksi. Ottaessaan jäähyväiset emännältä vierivät kyyneleet alas hänen poskiltansa. Isäntä seiso tuvan portailla ja katseli kuinka nelivuotias varsa iloisesti tepasteli pihassa. Mikko astui ulos tuvasta.

— Hyvästi nyt isäntä. Kiitoksia kaikesta, sanoi hän, tarttuen isännän käteen.

— Hyvästi, hyvästi! Onnea yrityksellesi, ja jos joskus hätä sinua kovin ahdistaa, niin tiedät että olen valmis auttamaan.

Mikko oli jo ennättänyt pihan portille, kun varsa huomattuaan hänet hirtahti ja alkoi juosta Mikon perässä, sillä hän oli aina kohdellut hevoisia lempeästi ja ruokkinut niitä kunnollisesti.

Isäntä kutsui Mikon takasin. — Koska sinä nyt tulet omaksesi, tarvitset sinä kaikei hevoisenkin. Tuon varsan voit jo ensi kesänä valjastaa atran eteen, ja koska olet palvellut minua uskollisesti, myön sen sinulle puolesta siitä hinnasta, minkä muilta ottais.

Mikko maksoi rahat ja lähti nyt, talutellen varsaansa, astumaan Lepäslahteen päin. Täällä otettiin häntä vastaan hiljaisella ja teeskentelemättömällä ilolla. Katri seiso jo pihassa häntä odottamassa. Tervehdittyänsä ensin sulhaistansa, alkoi hän silitellä varsa ja luoden Mikkoon silmäyksen, joka puhui paljon ja jonka te, jotka rakastatte, kyllä ymmärrätte, talutti hän varsan talliin ja viskasi sen eteen runsaasti heiniä.

— Vai jo sinä nyt edes pääsit viikoksikin lepäämään, virkkoi Kaisa muori Mikolle, joka sillä aikaa oli

käynyt pirttiin ja tervehtinyt tulevaisia heimolaisiansa.

— Lepäämäänkö? Huomisaamuna aijon jo lähteä Ristikorpeen. Onhan minulla yöt ja pyhäpäivät levätä.

Katri, joka oli tullut sisään viimeisiä sanoja lausuttaissa, puristi hänen kättänsä.

— Tee niin poikaseni, lausui Kasper. Meikäläisillä ei ole koskaan vara pitää joutopäiviä.

Illemmalla alkoi Mikko varustaa itseänsä valmiiksi lähtemään aamulla varahin. Katri täytti hänelle tuohisen kontin eväällä. Itse rupesi hän varustamaan mukaansa ansoja teeriä ja jäneksiä varten. Kun nämät toimet olivat tehty ja illallinen syöty, kävivät kaikki levolle.

Aamulla varahin, kuin kukko lauloi ensimmäistä kertaa, nousi Mikko vuoteeltaan ja heitti olallensa kontin. Sitten kääri hän kokoon lammasnahkaisen turkin, jonka myöskin satoi olallensa. Toiseen käteensä otti hän kirveen, toiseen lapion, jonka varressa riippui sangastansa pieni pata ja valmistetut ansat. Näin varustettuna alkoi hän astua Risti-korpeen päin.

Matka Risti-korpeen oli kolme pitkää virstaa. Sinne johti ainoastaan kaitainen, koleinen, polku, jota myöten Lepäslahden vähäinen karja kulki laitumelle. Mikko oli päättänyt viettää, kumminkin alussa, yötkin korvessa, sillä kulkeminen edestakaisin näin pitkää matkaa olisi hänen mielestensä riistänyt suuren osan lyhyttä, syksyistä päivää. Maa oli jo roudassa ja yöllä oli siihen satanut ensimmäinen lumikin.

Aurinko oli jo korenon korkeudella, kun Mikko ennätti määräpaikallensa. Kirkasna nousi se ylös, ikäänkuin tahtoen antaa Mikolle kehoitusta ja rohkeutta yrityksessänsä. Paikka, johon Mikko oli saapunut, oli hänen aikeellensa erittäin sopiva. Tässä oli suurenlainen metsälampi, jonka toisella rannalla oli kallio, toisella, vastakkaisella, kosteata noromaata. Kalliolta jatkui maa sileänä, viemisenä, rantaan saakka. Ulompana kalliosta alkoi ikivanha honkametsä, — Tuosta lammista saattaa minulla olla hyvä turva hallaakin vastaan, sanoi hän itseksensä, ja tälle paikalle päätti hän siis rakentaa pienen kotinsa.

Nyt ryhtyi hän rivakkaasti työhön. Heitettyään pois kontin ja turkit olaitansa alkoi hän ensiksi kaivaa vieruun pientä holvia, juuri niin tilavaa, että sopisi siellä makaamaan suojattuna tuulilta. Tämän kun oli saanut tehneeksi, katkoi hän useita kimppejä hienoja koivunvarpuja, jotka kantoi holviin ja sai täten itsellensä niin pehmoisen makuu sijan, kuin hän tällaisissa oloissa voi pyytääkin.

Tämän tehtyä rupesi hän suurukselle ja läksi sitten virittämään ansojansa. Teeriparvia kahahteli metsässä lähellä lammin ranta, ja tuoreessa lumessa saattoi hän noronpuolella seurata metsäkanojen ja muiden otusten jälkiä.

Kun nyt nämät puuhut, korvessa toimeentuloa varten, olivat lakanneet, astui hän kirves olalla vakavilla askeleilla hongikkoon. Korpi alkoi kajahdella kirveen iskuista. Tikat ja palokärjet lentelivät kirkuen sinne tänne, ikäänkuin pannaksensa vastalauseen tällaista menettelöä kohtaan heidän alueellansa. Ensimmäinen hirsi kaatui kovalla narinalla; samoin toinen ja kolmaskin. Hirret karsi hän järjestänsä, heitti oksat ja latvat metsään, kaatoi näiden sekaan myöskin juurimetsän, sillä hän arveli, että, jos kevät tulee aikainen, saattavat ne jo palaa tou'on teon aikana, joten hän helpolla vaivalla sai itsellensä kaskan. Päivällisen aikana meni hän kaivamaansa holviin atrioitsemaan ja palasi jälleen tämän tehtyä työhönsä. Kun ilta jo alkoi pimitä särki hän tuulenkaatamasta, kuivasta, hongasta puita, jotka kantoi holvin suulle. Näistä teki hän aika nuotion, söi sitten illallisensa ja nukkui, turkit peitteenä, sikeään uneen.

Ensimmäinen työ aamulla herättyänsä oli ansojen tarkastaminen. Suureksi iloksensa eivät nämät olleetkaan tyhjinä. Tuossa makasi jänes sääret suorana, tuossa teeri siivet levällä. Nämät kantoi hän holviinsa ja rupesi varustamaan keittoa siltä varalta, että sitä olisi koko päiväksi. Tosin ei hänellä ollut muuta ryytiä panna sekaan kuin mukaan otettu suola, mutta ruokansa oli kumminkin lämmintä, sekä tuoresta, ja nälkä teki sen erinomattain maukkaaksi. Sitten jatkoi hän taas varsinaista työtänsä.

Viikko loppui ja lauantai ilta oli käsissä. Mikko kätki nyt muut tavaransa holviin ja läksi konttinensa astumaan Lepäslahteen päin.

— No, terve tultuasi. Kuinka työ luistaa? kysyi Kasper, kun Mikko oli päässyt pirttiin.

— Aina hiljaa. Saunahirret olen jo kaatanut, mutta pelkään että, jos lunta alkaa tulla runsaammalta, ne peittyvät lumeen.

— Minä lähden nousevalla viikolla kanssasi, sanoi Nehemias. Tehdään sauna ensisti. Olenpa jo ennenkin ollut salvumiehenä.

— Minä lähden myöskin, lausui Katri. Ehkä saattaisi teille minustakin olla jotakin apua, jos ei muussa niin ruoanlaitoksessa.

Maanantai-aamuna valjastettiin hevonen ja kaikki kolme istuivat rekeen. Lunta oli jo satanut niin runsaalta että puupohja reki luisti koleisella polullakin. Paikalle päästyä tarkastettiin ensin ansat. Katri rupesi valmistamaan atriata sillä välin, kun miehet ajoivat hirsia kasaan sille paikalle, mihin sauna piti rakennettaman. Kun ruumiin tarpeet olivat tyydytetyt, otti Katri kopan, jossa oli tuotu heiniä hevoista varten, kaatoi heinät lumelle, heitti kopan selkäänsä ja ottaen lapion käteensä, läksi astumaan metsään päin.

— Mihinkä nyt ajot mennä? kysyi Mikko.

— Sammaleesen, vastasi Katri. Kun lunta tulee vahvemmalta, mistä silloin luulette saavanne sammalia rakennuksiin?

Tosiaankin. Tuopa ei johtunut minun mieleeni, sanoi Mikko.

Kun ilta oli käsissä, oli miehillä jo melkoinen hirsikasa koossa ja Katrilla suuri läjä sammalia. Katri lähetettiin hevoisen kanssa kotia, sillä välipuhella että hän taas neljän päivän perästä toisi hevoisen miesten käytettäväksi korpeen. Nehemias ja Mikko jäivät sinne. Nyt alettiin rakentaa saunaa; yksi hirsikerta kohosi toisensa perään ja kun Katri määrättynä päivänä tuli hevoisen kanssa, oli rakennus jo ehtinyt milt'ei hänen päänsä tasalle. Viikko tämän jälkeen oli se kattoa ja permantoa vailla.

Sillä välin kun Nehemias kuljetti kattotarpeita lähimmäisestä sahasta, ryski Mikko taaskin hirsimetsässä tulevia rakennuksia varten. Kun lautoja oli koolla niin paljon kuin varottiin tarvittavan, rupesi Nehemias taaskin ajamaan hirsia kasaan, sillä välin, kuin Mikko kaatoi niitä. Joulua vietettiin Lepäslahdella, mutta pyhien perästä muutettiin taas korpeen, niissä sauna nyt soi heille monta vertaa mukavamman asumuksen kuin holvi tätä ennen.

Väsymättä puuhasivat miehet korvessa ja ennenkuin päiviä oli maassa, olevat he myöskin ennättäneet rakentaa laajan pirtin ja sen perälle kaksi kammaria. Myös hevoistalli ja navetta karsinan kanssa lampaita varten olivat valmiina, molemmatkin yhdessä jaksossa metsän puolella pirttiä.

Mikon sydän sykki sanomattomasta riemusta, kun hän nyt näki oman kotinsa, josta niin kauvan oli uneksunut, toteutuneena. Nytpä päätti hän myöskin että Katri, joka oli tuleva kodin sulostajaksi ja kolistajaksi, ei myöskään saisi kauvan viivytellä sinne tulemistansa. Senpä vuoksi kiiruhtikin hän Lepäslahteen ja pyysi että Katri nyt lähtisi pappilaan kuulutuskirjan tekoon.

— Joko nyt jo? kysyi Katri, katsoen veitikkamaisesti Mikon silmiin, mutta meni kumminkin pukemaan päällensä juhlavaatteet ja istui Mikon rinnalle varsan rekeen.

Kolme viikkoa tämän perästä vihittiin nuori parikunta kirkossa. Häitä ei pidetty sen suurempia, kuin että juotiin kahvea Lepäslahdessa, mutta jokaisen sydän oli kumminkin täynnä riemua ja tulevaisuuden toiveita.

Seuraavana päivänä oli päätetty lähteä Ristikorpeen. Tällöin tapahtui myöskin jako tavaroista. Nehemias oli jo aamulla täyttänyt suuren häkin heinillä, Kaisa meni nyt navettaan ja talutti sieltä pihalle mullikan, jonka satoi heinälläkin perään. Sitten toi hän myöskin lampaan, vuohen ja porsaan, jotka sidottuina jaloistansa nostettiin häkkiin. Tämän perästä meni hän tupaan ja toi sieltä kopassa kanan ja kukkopojan "että edes tietäisitte koska ylösnousun aika on," niinkuin hän sanoi. Kasper kantoi muutaman kaban ohria, kaurjoja ja perunoita siemeniksi keväällä. Nyt meni hän rannalla olevaan talaasen ja otti sieltä rysän ja verkon. "Minä tiedän että Risti-lampi on kalainen ja että sinä nyt et jouda valmistaan pyydyksiä; tässä on hiukka aluksi, että etten ihan kalattomaksi jää," sanoi hän. Kuormaan pantiin vielä Katrin vaatteet ja rukki, ja nyt läksi Nehemias edeltäpäin sen kanssa Risti-korpeen. Mikko ja Katri ajoivat varsalla perästä. Viljavat vedet valuivat Katrin poskilta ottaen jäähyväiset vanhemmiltansa ja lapsuuden kodilta. Nyt hän taas hymyili miehellensä istuen hänen rinnallansa.

— Millähän palkinneaan vaivasi, sanoi Mikko Nehemialle kun olivat tulleet Risti-korpeen ja Nehemias jo oli valmis palaamaan takasin Lepäslahdelle.

— Mitä joutavia, vastaisi Nehemias. Palkitse silloin kun voit. Etpähän sinä sisareni kanssa muutakaan rikkautta saanut.

— Sainhan hänet itsensä ja siinä on mielestäni rikkautta kyllä, sanoi Mikko, tarttuen Katrin käteen.

Seuraavana päivänä ajoi Mikko Heikkilään, jossa torpan kontrahti tehtiin ja vierasten miesten läsnäollessa vahvistettiin. Sen mukaan saisi Mikko pitää viisi vuotta torppaa ilman verotta. Sitten

maksaisi hän vuosittain kontrahdissa määrätyn veron ja torpan saisi hän pitää hallussansa niin kauan, kuin hän ja hänen vaimonsa eläisivät.

Kotia tultua kävi hän taas kiivaasti käsiksi työhön. Heikkilän emäntä oli pistänyt lähteissään hänen kouraansa mytyn pellavia. Katrin rukki hyrisi samalla aikaa kuin Mikko puhdetöiksi teki auran ja ladan sekä karhin. Näiden valmistuttua alkoi hän tehdä katiskata. Päivillä oli hän taas ulkotöissä. Lumi oli jo melkoisesti sulanut noroltakin, jossa Mikko nyt, repien ylös pajupensaat ja kannot, raivasi itsellensä niittyä, jonka sitten aitas, aluksi vihiaidalla. Risti-lammin rannat olivat jo viikon aikaa olleet sulana ja haue'n kutu oli lähellä. Ontelosta hongasta koversi hän purren, jolla vei ulos verkkonsa, rysänsä ja katiskansa. Täältä otteli hän haukia ja kesemmällä myös lahnoja ja ahveniakin juuri kuin aitastansa.

Kylvön aika tuli. Mikko sytytti kaskensa palamaan, kynti ohran ja kauran siemenen maahan. Osan kaskea jätti hän perunamaaksi ja yhden osan syksyllä kylvettäväksi rukiilla. Nyt rupesi hän myöskin rakentamaan eloaittaa ja riittä, jotka syksypuolella tulivatkin valmiiksi.

IV.

Kuusi vuotta on kulunut. On eräs sunnuntai-ehtoapuoli. Mikko ja Katri istuvat nurmivierulla kartanon edustalla. Mikko on äsken saapunut kotia kirkosta. Heidän karjansa on nyt lisääntynyt ja näiden kellot kuuluvat kotia asti laitumelta. Peltonsa ovat tulleet laajemmiksi ja siinä aaltoaee saka ruisvilja. Nurmella heidän vieressään kellii kaksi pienokaista, Kasper nyt neljän, ja Maiju, kahden vuoden vanha. Kartanon ympärillä käet kukkua helkyttelee, lammissa uiskentelee vesilintuja poikinensa, Jumalan aurinko paistaa lämpimästi Mikon ja Katrin päälle, rakkaus ja tytyväisyys asuu heidän rinnassansa. He ovat onnellisia!

— Mitä kirkolle kuului? kysäsi Katri.

— Kuuluihan sinne, vastasi Mikko. Kirkkoherraa veivät suorastaan kirkosta ripittämään Heikkilän isäntää. Sitten emäntänsä kuoleman oli hän alkanut riutumistansa riutua. Toivoa ei taida enää olla hänen paranemisestansa. Suokoon Jumala kuolemansa helpoksi!

Katri säpsähti. Hän tiesi, että nyt voisi tulla aika, jona heidän onnellisuutensa taivas synkistyisi.

Ja se tulikin. Ei kuitenkaan äkisti, vaan vähitellen kohosi nuot onnettomuuden synkät pilvet. Niinkuin onnettomuus harvoin tulee yksin, vaan sen edellä jo käy muita pienempiä, jotka ikäänkuin lausuvat: "ole varoillasi!" niin kävi tässäkin. Eräänä päivänä, näet, syöksi metsästä kaksi lammasta läähöttäen ja näännyksissä kartanolle. Päästyänsä karjapihaan kaatuivat ne maahan. Mikko ja Katri, jotka heti aavistivat jotakin onnettomuutta riensivät metsään. Täällä makasi laitumella heidän paras lehmänsä kuoliaana ja pahoin revittynä, täällä oli myöskin koko heidän lammaslaumansa surmattu ja osaksi syötykin. Naapuri pitäjässä oli nimittäin pari päivää tätä ennen pidetty suuri sudenjahti. Näissä jahdeissa ei pidettykään niin paljon lukua petojen tappamisesta, kunhan vaan kukin saa ne karkoitetuksi omasta metsästänsä naapurin alueille, eli toisin: niitä ajellaan pitäjältä toiseen. Säilytettyinä suurelta ihmislaumalta olivat ne ottaneet pakonsa Risti-korpeen ja tekivät nyt täällä tuhojansa.

— Voi meitä polosia! huusi Mikko, väännellen käsiänsä nähtyään minkä vahingon pedot olivat matkaan saattaneet hänelle.

Vedet juoksivat Katrin silmistä, mutta sittenkin kävi hän Mikon kaulaan kiini ja sanoi: "Mikkoseni, kuusi vuotta on onni ja menestys alinoma seurannut meitä. Vaadimmeko elämältä vaan pelkkää onnea? Emmekö ottaisi vastaan yhtäkään onnettomuutta? Älkäämme nurisko!"

— Sinä, Katri, olet aina oikeassa vastasi Mikko. Älkäämme nurisko! Tämän sanottua rupesi hän tyyneesti vetämään pois taljaa niistä lampaista, jotka olivat vähimmin revityt.

V.

Heikkilässä oli myöskin ajan varrella suuria muutoksia tapahtunut. Talon vanha, kunnollinen emäntä oli kuollut. Tästä alkaen oli isäntäkin silmin nähtävästi ruvennut riutumaan ja makasi nyt, kuten Mikko kirkosta tultuansa tiesi kertoa, kuolinvuoteellansa. Kaapo oli muutamia vuosia takaperin nainut naapuripitäjästä erään sievän talontyttären, mutta heidän avioliittonsa ei ollut onnellinen, sillä vaikka nuori vaimo ei koskaan valittanut, nähtiin hänet kumminkin usein kyyneleet silmissä.

Heleästi soivat pari sunnuntaita tämän jälkeen kirkon kellot Jumalanpalveluksen loputtua. Heikkilän vanha isäntä laskettiin silloin maan poveen. Kaikki alusväki olivat saattamassa rakastettua isäntävainajata viimeiseen lepokammioon. Katri huokasi syvään. Hän tunsu jo nuoruudesta Kaapon luonnon ja tiesi, ettei tämä koskaan voisi unhottaa, että Katri oli pitänyt Mikkoa häntä etevämpänä. Loukattu itserakkaus olikin syyttänyt hänen poveensa vihan ja katkeruuden liekin, jonka vasta elämän ankarat vitsaukset saivat sammumaan.

Eräänä päivänä syksy talvesta oli Kaapo pellollansa katsastamassa ruisaumojia, josko hiiret tekisi niille mitään vaurioa. Täällä seiso i hän vajonneena pitkiin ajatuksiin.

Tietä, joka johti Heikkilän talon sivutse, kulki samaan aikaan laihanlainen, repaleisin vaetetettu mies. Joka häntä lähemmin tarkasteli, huomasi, että outo tuli paloi hänen silmissänsä. Kulkiessansa, koska luuli olevansa yksin, puhui hän aina kovaa itseksensä, josta syystä häntä kylän kesken yleisesti nimitettiin Hassu-Ristoksi. Katkonaisista lauseista, joita tien ohessa oleva silloin tällöin sattui kuulemaan, saattoi päättää, että sammumato i n kostonhimo oli tykkänänsä vallannut hänenkin sydämensä ja että hän alinomaa vaan ajatteli keinoa mitenkä saisi tämän himonsa tyydytetyksi.

— Tuolla hän nyt seisoo, Heikkilän muhkea isäntä, lausui hän huomattuansa Kaapon pellolla, — mutta malta, malta! Sinä olet tehnyt minusta häväistyn, repaleisen kurjan. Polvillani pyysin minä sinulta armoa ja lupasin aikaa myöten suorittaa ne rahat, jotka sinulta nuoruudessani varastin. Sinä jätit minut säälimättä oikeuden käsiin. Nyt olen ollut opissa, jonka hedelmiä sinäkin kerran saat maistaa. Malta!

Nyt vaiken i Risto, sillä hän näki, että Kaapo oli aumoiltansa lähtenyt käymään häntä kohti ja viitto i häntä pysähtymään.

— Tuossapa onkin mies, jota tarvitsen, sanoi Kaapo itseksensä lähestyen Ristoa. Hyvää päivää! Mitenkä sinä nyt tulet toimeen, lausui hän päästyänsä Riston luokse.

— Toimeentuloni näkyy päältäpäinkin, vastasi tämä.

— Minun käy sinua sääli ja minä tahtoisin mielelläni auttaa sinua, jatkoi Kaapo. Onko sinulla halua ansaita vähällä vaivalla kymmenen tynnyriä viljaa, jos teet minulle pienen palveluksen?

— Ja se olisi?

— Kuulethan nyt. Minä olen päättänyt pakoittaa Risti-korven Mikkoa kaluillensa kampsuinensa siirtymään pois minun torpastani, mutta hänellä on isävainajani antama kontrahti, joka vakuuttaa hänelle elinkautisen oloajan mainitussa torpassa. Keinottele se kontrahti minun käsiini!

Risto säpsähti! Nyt oli hän tilaisuudessa päästä sellaiseen yhteyteen Kaapon kanssa, jossa hänelle voisi tulla mahdolliseksi antaa tälle tuo koston isku, jota hän niin monta vuotta oli aprikoinut ja sen ohessa hankkia itsellensä moneksi vuodeksi huolettoman eläkkeen.

— Kahden päivän päästä on kontrahti kourassasi, sanoi hän. Hyvästi!

Tämän sanottua lähti Risto astumaan eteenpäin. — Hyvin käy, lausui hän itseksensä. Nyt tulee meille keskinäisiä asioita. Se on jo suuri askel eteenpäin. Ehkäpä sinut vielä saan satimeeni.

Samana iltana astui Risto sisään Ristikorven pirttiin. Koska häntä yleiseen pidettiin mielipuolena, sai hän vapaasti tulla ja mennä kenenkään kyselemättä, millä asioilla hän kulki. Yön kuluttua läksi torpan väki varahin työhön. Ainoasti lapset makasivat vielä viatointa untansa. Tätä hetkeä käytti Risto hyväksensä ja meni peräkamariin kopeloimaan pöydän laatikkoa, josta löysi, mitä oli etsinytkin ja pisti sen poveensa.

Hetken perästä tuli Katri navetosta kiulun kanssa, joka oli täynnä lämmintä vaahtoavaa maitoa. Tästä kaati hän nyt tuoppiin Ristonkin juoda. Tämä nautittuansa tarjotun eineen, sanoi jäähyväiset ja lähti tiehensä. — Hyviä ihmisiä, nuot Ristikorpelaiset, jupisi hän. Mutta mitä minua ihmisten hyvyys tahi pahuus liikuttaa. Kärsiköön vaikka kymmenen syytöntä yhden syyllisen edestä. Kosto, kosto!

Ehtoopuolella päivää seiso i Risto Heikkilässä Kaapon kamarissa, jossa puoleksi palanut valkea leimusi uunissa. Kaapo istui pöydän ääressä edessänsä suuri kasa puumerkeillä varustettuja papereita.

— Tässä on kontrahti, lausui Risto vetäen paperin povestansa.

Kaapo ojensi kätensä ottamaan vastaan sitä.

— Kymmenen tynnyriä viljaa ensin, sanoi Risto, pistäen paperin jälleen poveensa. Vasta kuin kuorma on pihassasi valmis lähtemään mukaani, saat sen; ennen et.

— No, olkoon niinkin. Minä lähden mittaamaan viljan. Ole sinä sen aikaa täällä, ettei asia nostaisi palvelusväessä joutavaa huomiota.

Sillä välin kuin Kaapo mittasi viljan tarkasteli Risto pöydällä olevia paperia ja huomasi näiden olevan velkakirjoja.

Kamala nauru ilmestyi hänen huulillensa. — Hyvin käy, lausui hän itseksensä, otti pakasta päällimmäisen velkakirjan, pisti sen poveensa, josta muutti kontrahdin lakkariinsa. Hetken perästä astui Kaapo sisään.

— Kuorma on valmis, vie se mukaasi sanoi hän. Hevosen tuot heti takasin. Missä on nyt kontrahti?

— Tässä on, lausui Risto ja kaivoi povestansa paperin.

Enempää katsomatta otti Kaapo paperin Ristolta ja heitti sen uuniin. Se kerran leimahti ja paloi poroksi.

— Nyt, Risti-korven Mikko, olet kourissani ja ole vakutettu siitä, että minä sinua puristan, sanoi hän, ottaen paperit pöydältä ja sulkien ne lukittuun pöytälaatikkoon.

— Onnea vaan, lausui Risto ja lähti tiehensä.

VI.

Muutama päivä tämän jälkeen, astui lautamies sisään Ristikorven torppaan. — Huonolla asialla olen, sanoi hän. Heikkilän isäntä sanoo teidät minun kauttani torpasta ulos ja vaatii teitä myöskin samalla vastaamaan eräasen velkajuttuun, jonka velan olette saaneet hänen isävainajaltansa.

— Velkani, johon katovuotena jouduin, täydyn suorittaa tavalla tahi toisella. Torpasta ei hän mitenkään minua saa, sillä minulla on elinkautinen kontrahti, vastasi Mikko tyyneesti.

— Kaapo väittää teillä senlaista ei olevan, virkkoi lautamies.

— On kuin onkin. Mikko meni kamariin, josta hetken perästä tuli takasin vaaleana ja lausui: Katri, nyt olemme hukassa. Kontrahti on poissa, eikä sitä löydy mistään. Olisikohan lapset saaneet sen käsiinsä.

Katri vavahti. — Raskaaksi kävisi, jos täytyisimme luopua tästä paikasta, jossa olemme eläneet niin onnellisina ja tehneet työtä otsamme hiessä, lausui hän. Mutta jos niin on sallittu, niin onhan maailma avara.

Käräjöpäivä läheni. Mikko odotti sitä haikealla ja synkällä mielellä, sillä hän tiesi, että jos hänellä ei olisi kontraktia näytettävänä, tulisi hän ilman armotta tuomituksi torpasta pois. Tämä ajatus riisti Mikolta päivän rauhan ja yön levon.

Illalla ennen käräjöpäivää astui Risto kiiruin askelin Risti-korpen päin. — Kyllähän Mikko on kunnan mies, mutta mitä se minuun koskee? lausui hän itseksensä. — Kaksi tynnyriä täytyy hänen antaa minulle saadaksensa kontraktinsa takasin. Se on paljoa vähemmän kuin jos koko torppa luiskahtaisi hänen käsistänsä. Enhän olekkaan kohtuuton; en, lisäsi hän ivallisella naurulla.

Risto astui sisään. — Hyvää iltaa lausui hän. Olen kuullut, että sinulla huomenna on käräjä-juttu ja että Heikkilän isäntä koettaa keinotella sinua torpasta pois ja myöskin, että kontrahti on joutunut hukkaan.

— Niin on, veikkonen, huokasi Mikko.

— Jos myöntyisit maksamaan minullen kaksi tynnyriä viljaa, päästäisin sinut koko pulasta, jatkoi Risto.

Mikko katseli Ristoa silmäyksellä joka ilmaisi, että hän nyt luuli Ristolla taas olevan hassuuden aikakauden. — Halustahan sen maksaisinkin, sanoi hän, minkäpä sinä, miesi parka, tässä asiassa

mahdat?

— Eiköhän tämä ole kontrahtisi? sanoi hän, vetäen lakkaristansa paperin. Sen löysin pyryilman ajamana Kavon sillalta.

Mikko tarkasti paperia ja huomasi sen olevan tuon kaivatun kontrahdin. — Jumalan kiitos! kiljahti hän. Nyt olen pelastettu. Viljasi saat millä hetkellä tahansa.

Tämän yötä makasi Mikko taas monen ajan perästä rauhallista unta. Ennen levolle mentyä kiitti Katri hartaudella Herraa, joka oli poistanut nuot uhkaavat pilvet.

Seuraavana päivänä oli kärjäkartanon piha väkeä täpötäynnänsä, sillä käräjille riennetään aina suuremmalla hartaudella, kuin kirkkoon. Täällä pöyhkeili myöskin Heikkilän isäntä astuen pihalla edestakasin ja nauttien mielessänsä siitä ajatuksesta, että nyt aika oli tullut, jolloin hän saisi nuot Ristikorpelaiset nöyrytetyiksi. Että tuo oikullinen Onnetar tekisi hänelle tepposiansa ei hetkeksikään johtunut hänen mieleensä.

Asia huudettiin esille. Kaapo vaati oikeudessa, että Risti-korven Mikko, jonka kanssa hänellä ei ollut mitään kontrahtia, tuomittaisiin heti muuttamaan torpasta pois. Kun Mikolta kysyttiin, mitä hänellä tähän olisi sanomista, veti hän lakkaristansa paperin, jonka laski oikeuspöydälle ja pyysi, että asia ratkastaisiin hänelle niin edulliseksi, kuin tämä kontrahti sisälsi.

Kaapon silmät suurenivat. — Onkohan Risto erehtynyt, vai tahtonut pettää minua, lausui hän itseksensä.

Asia päättyi niin, että Mikolle vakuutettiin elinkautinen asuma-oikeus Ristikorven torpassa. Kiukun puna kohosi päätöstä kuullessa Kaapon poskille, mutta hänen täytyi sittenkin hillitä itseänsä.

Velkajuttu otettiin nyt esille. Kaapo otti esiin pakan paperiloita, jotka vielä oli samassa järjestyksessä, kuin hän ne, Ristolle viljaa mitattuaan, oli sulkenut pöytälaatikkoon, antoi päällimmäisen näistä tuomarille ja pyysi, että Mikko velvoitettaisiin maksamaan hänelle velkakirjan sisällön. Tuomari tarkasti velkakirjaa ja ilmaisi, että velka ei ollut Mikko Ristikorven, vaan Matti Niinistön. Kaapo alkoi nyt etsiä paperistansa, mutta kysymyksessä olevaa velkakirjaa ei löytynyt mistään. Mihin oli se joutunut? Äkkiä niinkuin salama lensi hänen päähänsä se ajatus, että Risto oli pettänyt hänet, ja että hän itse oli polttanut Mikon velkakirjan ja nyt alkoivat hänen silmänsä iskeä tulta.

Mikko tunnusti nyt Kaapon isävainajalta saaneensa kysymyksessä olevan velan, jonka lupaisikin suorittaa sitä myöten, kuin varansa karttuivat. Tämä hetkeksi lievitti Kaapon apeata mielialaa. Olihan Mikko tunnustanut. Tuomittaisihan velka ulos ja pääsisihän Kaapo sitten ryöstättämään Mikkoa.

Päätöstä valmistaessa sanoivat kaikki lautamiehet yksimielisesti vakuutuksensa olevan sen, että koska Heikkilän isäntävainaja aina kaikin tavoin oli koettanut edesauttaa Mikkoa ja usein oli kuullut Kaapon lausuvan uhkasanoja tätä vastaan, hän luultavasti itse ennen kuolemaansa oli hävittänyt velkakirjan, ettei se joutuisi pojan käsiin. Tämän mukaan ratkaistiin asia.

Kaapon huulet värisivät päätöstä luettaessa. Hän hengitti raskaasti astuessaan ulos lakituvasta ja höpisi itseksensä: malta, Risto; tämä maksaa sinun henkesi!

VII.

Muutama päivä yllämainittujen tapausten jälkeen huomasi Heikkilän isäntä Riston astuvan myllylle päin kantaen viljasäkkiä hartioillansa. — Nyt on aika sanoi hän, ottaen alas seinältä luotipyssyn, jonka hän latasi. Hämärän tultua astui hän pitkin tietä pyssy turkin alla ja poikkesi vihdoin tien syrjään erään kivilohkareen taakse väijymään Ristoa. Kauan ei hänen tarvinnutkaan odottaa, kun jo kuuli ihmisääntä ja huomasi Riston tulevan tapansa mukaan puhuen itseksensä.

— Kostoni on vasta alussa, mutta hyvin käy. Ennenkuin vuosi on ummessa, niin on Heikkil....

Pyssy pamahti. Risto seisoj silmänräpäyksen suorana ja kaatui sitten hervotoinna tielle. Lumi alkoi käydä punaiseksi hänen ympärillensä. Kaapo katseli tätä kiven takaa kauhistuksella. Mielellensä olisi hän juossut pois, mutta jalkansa eivät kannattaneet. Tuntui niinkuin riippuisi niissä rautapunnukset.

Paikka missä tämä tapahtui oli mäen alla. Äkkiä ilmestyi mäen harjalle hevonen ja sen perässä reki,

jossa istui kolme henkeä. Kaapo nähtyänsä nämätläksi vihdoon juoksemaan, ikäänkuin riivattunna pahoilta hengiltä. Kun ajajat pääsivät Riston kohdalle pysähtyivät he. Nyt kömpi Ristokin ylös tieltä ja lausui: onni, ettei luoti lävistänyt rintaani, vaan olkapäättäni. Joutukaamme nyt kiiruusti perässä, niin saavutamme hänet. Miehet auttoivat nyt Ristoa rekeen ja läksivät täyttää laukkaa ajamaan eteenpäin. Kaapo huomattuansa, ettei hän pääsisi takaa ajajiansa pakoon tietä myöten, poikkesi metsään, mutta täälläkin seurasi kiiniottajat hänen jälkiänsä ja koska lunta oli paksulta, uupui hän hetken perästä, täytyen antautua. Nyt veivät miehet Kaapon ruununmiehen tutkittavaksi, joka pani hänet kahleisiin ja sulki vankihuoneesen. Täällä sai hän olla siksi kunnes Riston haavat parani, sillä tämän läsnäolo oikeudessa oli välttämätöin.

Kaapo tuomittiin murhanyrityksestä kymmeneksi vuotta kuritushuoneesen. Kamalasti helisi hänen kahleensa astuessansa ulos Heikkilän muhkeista huoneista, jossa hän nyt oli ollut jäähyväisiä ottamassa vaimoltansa ja lapsiltansa. Sydäntä järjestyttävältä kuului se itku, jolla nuot onnettomat syyttömät saattoivat häntä ulos. Kuitenkin oli yhdet silmät, jotka pysyivät kuivina tässä tilaisuudessa, yksi suu, joka vetäysi nauruun. Se oli Riston, joka taampana seisoen katseli Kaapon lähtöä. — Nyt, Heikkilän muhkea isäntä, olet sinä Hassu-Riston vertainen, sanoi hän itseksensä.

— Hyvästi! Älkäät itkekö. Jumala on kostanut, sanoi Kaapo, istuen rekeen.

Risto rupesi värisemään. Jumalako? Minähän kostanut olen. Mitä siihen Jumalan tulee?

Reki ajoi pois ja Kaapo jätti tällä lailla viimeisen kerran lapsuutensa kodin.

Tämän jälkeen nähtiin Risto useammin kuin ennen kulkevan ympäri rauhatoinna, levotoinna. Paljon hän myös puhui yksinänsä ja tällaisissa tilaisuuksissa kuultiin hänen kertovan: Jumala on kostanut. Nuoruudessa oli hänen mielensä saanut pahan vamman siitä julkisesta häväistyksestä, jonka hän oli saanut kärsiä. Sitten oli hänessä vuosikautia kytenyt yksi ainoa tunne: viha, elänyt yksi ainoa aate: kosto. Nyt tuli tähän lisäksi kalvava omatunto. Hänen heikko luontonsa ei voinut kauan kestää näitä järjestyksiä. Eräänä päivänä nähtiin hänet nauraen ja lyöden käsiänsä yhteen juoksentelevan edestakasin maantiellä. Tuo onneton oli nyt todellakin tullut mielipuoleksi.

VIII.

Kymmenen vuotta on kulunut. Hiljaisessa menossa ja tyynessä onnessa oli lie kulunut Risti-korven asukkailta. Heidän varansa oli enentynyt. Suden kaataman karjan sijaan on heillä nyt kaksi sen vertaa, kuin ennen. Vanhin poika pysyy jo kiini atran kuressa ja tytär auttaa äitiänsä navetossa.

Eräänä sunnuntaina istuvat he taaskin kaikki yhdessä viherjällä kunnahalla Ristilammin rannalla. Katrin kädessä oli virsikirja josta hän ääneen luki päivän evankeliumia. Muut kuuntelivat hartaasti lakittomin päin. Tällä ajalla lähestyi heitä mies, jonka ruumis jo oli alkanut koukistua ja jonka lyhyeksi leikatut hivukset olivat harmaat. Päästyänsä lähemmäksi, istui hänkin nurmelle, otti lakin päästänsä ja kuunteli. Kun lukeminen oli loppunut tarkasteli Katri vierasta ja huudahti: Kaapo! ja noin muuttuneena!

— Niin, Kaapo olen, vastasi tulija. Muuttunut olen ei ainoasti ulkonaisesti vaan sisällisestikin. Monta kuumaa ja kylmää olen tällä ajalla nähnyt. Sisäänpainuneet silmäni, tärisevä ääneni sanovat minulle, ettei minulla enää ole kauan jälellä, mutta ennenkuin täältä erkanen, tahtoisin mielelläni teidän huuliltanne kuulla sovinnon ja anteeksi antamuksen sanan.

— Palajatko Heikkilään? kysäsi Mikko hetken perästä.

— En, vastasi Kaapo. Mitäpä siellä tekisinkään? Vaimoni ja taloni ovat toisella. Lapseni minua eivät enää tuntisikaan. Tottahan löytynee joku loukko maailmassa, jossa rauhassa saan päättää loput päiväni.

— Jää tänne, sanoi Mikko. Tosin ajattelit sinä meitä vastaan paha, mutta Herra on kääntänyt sen hyväksi. Tuossa on lampi, jossa kalastamalla saat loput päiväsi hauskasti kulumaan.

— Jää tänne, sanoi Katri, ja kun aika sinut jättää, tahdon ummistaa silmäsi.

Kyöneleet vierä pitkin Kaapon poskipäitä. Hän puristi heidän kättänsä voimatta lausua sanaakaan.

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by

U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR

NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it

takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.